

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในบริบทมรดกโลกทางธรรมชาติ : กรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ
เมืองบัวละพา แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด
ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์กลยุทธ์
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยา
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. แนวคิด หลักการเกี่ยวกับมรดกโลก
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์กลยุทธ์

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ มีเนื้อหา
ประกอบด้วย ความเป็นมาของกลยุทธ์ ความหมายของกลยุทธ์ กระบวนการดำเนินงาน
ของกลยุทธ์ ระดับของกลยุทธ์ ลักษณะของกลยุทธ์ที่ดี การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ
และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์

1.1 ความหมายของยุทธศาสตร์

นักวิชาการได้นิยามความหมายของยุทธศาสตร์ ไว้ Henry Mintzberg and
et al. (1987. pp. 11 – 24) อธิบายไว้ว่า ยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์นั้นจะมี
ลักษณะที่สำคัญ คือ ยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดกิจกรรมล่วงหน้าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ
และมีการกำหนดขึ้นจะต้องมีเป้าหมายที่เกิดจากความมุ่งหวังและความตั้งใจของผู้นำ
องค์กรพยายามที่จะสร้างทิศทางในการทำงานสำหรับองค์กร Moore (1988, p. 45)
กล่าวว่ายุทธศาสตร์ เป็นการออกแบบสำหรับการปฏิบัติการ คือ การคิดก่อนและแผน
ยุทธศาสตร์เป็นแผนที่มีความสมบูรณ์ที่กำหนดทางเลือกสำหรับผู้มีส่วนร่วมจะใช้ในการ

ตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ในกรณีของการจัดการมอแกนยุทธศาสตร์ เป็นแผนสำหรับการบูรณาการที่มีการประมวลเนื้อหาอย่างมีเอกภาพเพื่อให้บรรลุถึง วัตถุประสงค์พื้นฐาน สำหรับพิชาย รัตนดิถก ณ ฎุเก็ด (2552, หน้า 104) กล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นแบบแผน (Strategy as Pattern) หมายถึง เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นไปที่การ ปฏิบัติการ (Action) ยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์เป็นเพียงการแสดงเจตจำนง แต่การมีเพียงเจตจำนงในทางยุทธศาสตร์นั้นจะต้องทำให้บังเกิดผลที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ ด้วยถึงจะถือว่าสมบูรณ และยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นตำแหน่งขององค์กร (Strategy as Position) หมายถึง การหาวิธีการในการที่จะวางตำแหน่งขององค์กร ในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขัน ดังนั้นยุทธศาสตร์จึงเป็นตัวกลางระหว่างองค์กรกับ สภาพแวดล้อมการใช้ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จึงเป็นการมอแกนองค์กรในฐานะที่เป็น องคาพยพ (Organism) ที่ต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในโลกที่มีการเป็นปรปักษ์ ความไม่แน่นอน แต่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงต้องมีจุดขายขององค์กรเป็นยุทธศาสตร์ หลัก วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2553, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ ไว้ว่า เป็นการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาคของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใช้ ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ลุ่มลึก เพื่อกำหนดทิศทาง แนวทาง แผนงาน กระบวนการ ในการดำเนินงาน การควบคุม การตรวจสอบและเป้าหมายที่สอดคล้องและเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะของหน่วยงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน โครงการ/ กิจกรรม เพื่อนำพาองค์กรนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีแบบแผนเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2. กลยุทธ์

2.1 ความหมายของกลยุทธ์

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ ไว้เช่น พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ หมายถึง ทิศทางหรือ วิธีการที่เราต้องพิจารณากำหนดด้วยความรอบคอบในการนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ได้กำหนดไว้แล้ว โดยการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ในปัจจุบันอย่าง ละเอียดรอบคอบและตรวจสอบความเปลี่ยนแปลง และคาดการณ์ไปสู่ออนาคตเพราะเรา

ไม่รู้อนาคต เราต้องเข้าใจให้ถ่องแท้ว่าการคาดการณ์ไปในอนาคตเป็นการคิดในปัจจุบัน ด้วยข้อมูลปัจจุบัน แนวโน้มและการเดาของเราไปในวันข้างหน้าอาจจะไม่ถูกต้องหรือ แม้คาดการณ์ถูกต้องวันนี้ ในช่วงเวลาที่ผ่านไปอาจมีปัจจัยอื่นเข้ามากระทบจนทำให้ เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปได้ เพื่อเสาะแสวงหาวิธีการที่ดีกว่า เหมาะสมกว่า คุ่มค่ากว่า ดังนั้นวัตถุประสงค์ต้องชัดเจนนำไปสู่ทิศทางหรือวิธีการที่ไม่เลือนลอย นำไปสู่การหวังผล ที่เป็นรูปธรรมที่ไม่เป็นเรื่องยาก

อวยชัย วัฒนา (2554, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ ว่า กลยุทธ์ เป็นแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นเป็นตอนมีความยืดหยุ่นพลิกแพลง ตามสถานการณ์ มีความมุ่งหมายเพื่อเอาชนะคู่แข่งชั้นหรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ในทัศนะของ Carto & Peter (1991, p. 5) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ว่า เป็นวิธีการดำเนินงานที่มั่นใจได้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ขององค์กรและว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการที่ต่อเนื่อง ที่มีการทบทวนกระบวนการตลอดเวลา เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อม ได้อย่างเหมาะสม และทัศนะของ Paul (1983, p. 57) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ ในเชิงปฏิบัติการของหน่วยงานภาครัฐว่าเป็นชุดของทางเลือกระยะยาวของเป้าหมาย ปฏิบัติการและนโยบาย รวมทั้งแผนปฏิบัติการของภาครัฐที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ของ แผนงานและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผนงาน ความคิดพื้นฐานหรือ แนวคิดเชิงกลยุทธ์ได้พัฒนาเรื่อยมาซึ่งเดิมมักจะใช้ในการทหารเป็นยุทธศาสตร์ (Strategy) ต่อมาได้มีการประยุกต์เข้ามาใช้ในวงการธุรกิจและบางครั้งก็เรียกว่า กลยุทธ์ซึ่งเป็น คำเดียวกับยุทธศาสตร์นั่นเอง การพัฒนาแนวคิดเชิงกลยุทธ์เริ่มมีความจริงจัง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และมีการนำการศึกษาเชิงปริมาณเข้ามาใช้ดาร์วิเคราะห์ทาง คณิตศาสตร์ เพื่อการทำนายและควบคุมมากขึ้นและได้มีนักวิชาการได้กล่าวไว้เช่น Ansoff (1965) ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์เป็นกฎเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจ ถูกกำหนดโดยขอบเขต ของการตลาดและการผลิต การเจริญเติบโตขององค์กร การได้เปรียบเชิงการแข่งขันและ เสนอการวิเคราะห์ SWOT Analysis หากจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กร องค์กรประกอบของกลยุทธ์ มี 4 ประการ คือ 1) โอกาสทางการตลาด 2) ทรัพยากรและสมรรถนะขององค์กร 3) ความหวังและค่านิยมของบุคลากร และ 4) การยอมรับภารกิจที่มีต่อสังคมมากกว่า ผู้ถือหุ้น ดังนั้นในการออกแบบกลยุทธ์องค์กรจะต้องกำหนดว่าอะไรที่ควรจะทำ (โอกาส) อะไรที่ทำได้ (ทรัพยากร) อะไรที่ได้รับการพิจารณาว่ามีคุณค่าต่อการกระทำ (เป้าประสงค์)

และอะไรที่ควรทำ (ความรับผิดชอบ)แนวคิดกลยุทธ์มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางวิชาการด้านองค์กร โดยเริ่มต้นตั้งแต่โดยสรุปได้ดังนี้ 1) แนวทางการประเมินและจำแนกกลยุทธ์ควรมีเกณฑ์ความคงเส้นคงวา (Consistency) และความสอดคล้อง (Consonance) กับสิ่งแวดล้อมภายนอกและองค์ประกอบในองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าได้เปรียบเชิงแข่งขัน (Competitive Advantage) และความเป็นไปได้ (Feasibility) 2) กลยุทธ์เป็นสิ่งที่ยากขึ้นมากกว่าเป็นการแสดงออกของการวางแผน และ 3) กระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ ควรเริ่มจากปรัชญาและเป้าหมายขององค์กรไปจนถึงกลยุทธ์ในการผลิตสินค้าและการตลาดตลอดจนการประเมินตรวจสอบกลยุทธ์อย่างสม่ำเสมอ

สำหรับทัศนะของ Porter (1980) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดทิศทางแนวทาง การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านการแข่งขันในโลกธุรกิจ เขาเสนอแนวการวิเคราะห์ตัวแบบพลังผลักดัน 5 ประการ (Five Forces Model) ซึ่งพอสรุปเป็นปัจจัยหลัก คือ 1) ภาวะคุกคามของคู่แข่งใหม่ (Threat of New Entrants) 2) อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ (The Bargaining Power of Buyers) 3) อำนาจการต่อรองของผู้จัดหาสินค้าหรือวัตถุดิบ (The Bargaining Power of Suppliers) 4) ภาวะคุกคามจากสินค้าหรือบริการทดแทน (Threat of Substitute Products) และ 5) การต่อสู้ของคู่แข่งในปัจจุบัน (Rivalry Among Existing Competitors) และส่วนในทัศนะของ Wernerfelt (1984) และ Barney (1991) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์เรื่องทรัพยากรพื้นฐานของกลยุทธ์ (Resource Based View of Strategy) ว่าทรัพยากรและสมรรถนะขององค์กร เป็นกุญแจสำคัญต่อความสำเร็จของงานการได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างยั่งยืนขององค์กรขึ้นอยู่กับการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรและสมรรถนะที่มีคุณค่าขององค์กรนั้น ๆ หากทรัพยากรใดที่มีคุณค่าหายากและใช้ทุนต้นสูง การเลียนแบบหรือทดแทนทำยากย่อมทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันสิ่งที่เลียนแบบยาก ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร ชื่อเสียง และภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ดังนั้นกระบวนการทัศน์ใหม่และถือเป็นแนวโน้มใหม่ในการจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ การบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ (Learning) ความรู้ (Knowledge) และนวัตกรรม (Innovation) จัดว่าเป็นกรอบหลักในการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กลยุทธ์ คือ การดำเนินการขององค์กร โดยมีการวางแผนอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรได้กำหนดไว้ร่วมกัน

3. กระบวนการดำเนินงานของกลยุทธ์

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการดำเนินงานของกลยุทธ์ไว้ดังนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553, หน้า 31) ได้เสนอการดำเนินการของการบริหารเชิงกลยุทธ์ไว้ 4 ขั้นตอนสรุปได้ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Analysis) ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic Direction Setting) ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation) ขั้นตอนที่ 4 การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) คมสันต์ ขจรปัญญาไพศาล, 2552, หน้า 52) ได้จำแนกองค์ประกอบกลยุทธ์ไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) การระบุทิศทางหรือภารกิจหลัก 3) การกำหนดเป้าหมาย 4) การพัฒนามาตรฐาน และ 5) การกำหนดนโยบายขององค์กร สาคกร สุขศรีวงศ์ (2550, หน้า 99) ได้กล่าวถึงกระบวนการดำเนินการกลยุทธ์ ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การกำหนดเป้าหมาย และ 3) การกำหนดแผนงาน ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งสามขั้นตอน จากนั้นจึงนำแผนงานไปสื่อสารให้สมาชิกในองค์กรเข้าใจในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการทั่วไปผู้บริหารอาจมุ่งที่การปฏิบัติตามแผนงานจนละเลยเป้าหมายขององค์กร ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหลักที่กำหนดไว้ได้ จึงถือว่าการบริหารจัดการลักษณะนี้ไม่ได้ดำเนินการครบถ้วนตามกระบวนการวางแผน

นภดล พูลสวัสดิ์ (2551, หน้า 29 อ้างถึงใน Mintzberg and James, 1988) กล่าวว่า กระบวนการกลยุทธ์ ประกอบด้วย กิจกรรมหลัก 3 ขั้นตอน คือ การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy Formulation) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) และการประเมินกลยุทธ์ (Strategy Evaluation) ทศนะของ Certo and พงษ์ธร สิงห์พันธ์ (2551, หน้า 24 อ้างถึงใน Peter, 1991) กล่าวว่า กระบวนการวางแผนกลยุทธ์เป็นกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องที่มีจุดหมายประกอบ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis) การกำหนดทิศทางขององค์กร (Establishing Organization Direction) คือ พิจารณาจาก ภารกิจขององค์กร (Organizational Mission) และวัตถุประสงค์ขององค์กร (Organizational Objectives) ซึ่งเน้นเหตุผลที่จะได้รับการมีองค์กร การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation) คือ การพิจารณาออกแบบและเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมและนำไปปฏิบัติเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ การปฏิบัติตาม กลยุทธ์ (Strategy Implementation) คือ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างองค์กร

(Organizational Structure) และวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) เพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์ และการควบคุมกลยุทธ์ (Strategic Control) คือ การติดตามผลการปฏิบัติงาน และประเมินผลกระบวนการและผลสำเร็จขององค์กร

ในทัศนะของ Bartol (1998, p. 191) ได้กล่าวถึง กระบวนการบริหารกลยุทธ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดพันธกิจ 2) การกำหนดเป้าหมาย และ 3) การกำหนดแผนงาน สำหรับทัศนะของ Pearce and Robinson (2000, p. 3) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย ดังนี้ 1) การกำหนดพันธกิจหรือภารกิจขององค์กร 2) การศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในบริษัท 3) การกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาว และกลยุทธ์แม่บทพัฒนาวัตถุประสงค์ประจำปี 4) กลยุทธ์ระยะสั้น 5) การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติด้วยการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม และ 6) การประเมินผลสำเร็จของกระบวนการกลยุทธ์ทุกขั้นตอนที่ได้ปฏิบัติ และทัศนะของ Wheelen and Hunger (2000, p. 9) ได้กล่าวไว้ถึง การจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning) 2) การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy Formulation) 3) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) และ 4) การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and Control)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ขั้นตอนการสร้างการยุทธศาสตร์กลยุทธ์ ประกอบด้วย การศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส/ อุปสรรค) และศึกษาสภาพแวดล้อมภายใน (จุดอ่อน/ จุดแข็ง) โดยใช้เทคนิคการ SWOT Analysis การกำหนดกลยุทธ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ประเด็นกลยุทธ์ การนำไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลสำเร็จ จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนการสร้างกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาผลกระทบเชิงนโยบายภาครัฐและเงื่อนไขการเป็นมรดกโลก รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาและนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทมรดกโลกทางธรรมชาติ สอดคล้องกับผลการวิจัยของภูวนิดา คุณพลิน, (2550); วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์, (2552); เอกพงศ์ เนขุนทด, (2553); จตุพล ชูจันทร์, (2553); สุขชน อินทเสน, (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก โดยใช้เทคนิคการ Swot Analysis การประเมินความต้องการ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดพันธกิจและภารกิจ ประเด็นของกลยุทธ์ การจัดทำแผนการปฏิบัติการและการประเมินผล

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยา

การศึกษาในครั้ง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยา ประกอบด้วย ประวัติของศาสตร์ทางนิเวศวิทยา ความหมายของนิเวศวิทยา ประเภทของนิเวศวิทยา โครงสร้างระบบนิเวศ และหน้าที่ของระบบนิเวศ มีรายละเอียดนำเสนอ ดังนี้

1. ประวัติของศาสตร์ทางนิเวศวิทยา

คำว่านิเวศวิทยา เริ่มใช้ในจดหมายเหตุของ Henry Thoreau ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1858 ต่อมา Reiter ได้นำคำนี้มาใช้ในผลงานของเขาซึ่งพิมพ์ไว้เป็นหลักฐานในปี ค.ศ. 1865 โดยนิเวศวิทยา มาจากรากศัพท์เดิมในภาษากรีก จากคำว่า oikos ซึ่งแปลว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย ผสมกับคำว่า logos ซึ่งแปลว่าการศึกษา รวมเป็น oecology และต่อมาได้เขียนตามหลักภาษาอังกฤษว่า ecology ใช้เรียกศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย ดังนั้นคำนิยามไว้ว่า "นิเวศวิทยาเป็นการศึกษา ที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์สิ่งต่าง ๆ อย่างประหยัดของธรรมชาติ คือ การศึกษาสังเกต ความสัมพันธ์ทั้งหมดของสัตว์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นอินทรีย์วัตถุและอนินทรีย์วัตถุ" และ Friedrich Ratzel (ค.ศ. 1844 – 1904) แห่งมหาวิทยาลัยมิวนิค แคว้นบาวาเรีย ผู้รับอิทธิพล ทฤษฎีวิวัฒนาการของ Charles Darwin และเป็น นศิษย์ของ Ernst Heckle ผู้บัญญัติศัพท์ คำว่า "นิเวศวิทยา" (Ecology) เน้นการพัฒนาเชิงประวัติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมของ ประชากรความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในสภาพต่าง ๆ มองว่ามนุษย์มีความ ต้องการด้านพื้นที่ (Spatial) เพื่อการดำรงชีวิตหรือการอยู่รอด เมื่อจำนวนประชากรเพิ่ม มากขึ้น ย่อมมีความต้องการพื้นที่ และทรัพยากรมากขึ้น อาจนำไปสู่การทำสงครามแย่งชิง พื้นที่ ยึดครองอาณาเขต แย่งชิงทรัพยากรมีการเอารัดเอาเปรียบกันในทางเศรษฐกิจ การทหาร มีการสำรวจค้นหาทรัพยากร และแสดงอำนาจผ่านชนชั้นและชาติพันธุ์

2. ความหมายของนิเวศวิทยา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยา ไว้เช่น ความหมายตามรากศัพท์ของนิเวศวิทยา : Ecology มาจาก "oikology" ซึ่งเกิดจากการ รวมคำว่า Oikos และ Logos โดย Oikos = Home (บ้าน) หรือ Habitat (แหล่งที่อยู่) ส่วน Logos = Study (การศึกษา) ความหมายตามรากศัพท์นิเวศวิทยาจึงหมายถึง การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่มีต่อบ้านหรือแหล่งที่อยู่ซึ่งก็คือสิ่งแวดล้อม

นั่นเอง (พจนานุกรม, 2546) ส่วนทัศนะของ งามพิศ สัตย์สงวน (2542, หน้า 36) ได้ระบุว่า นิเวศวิทยาเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญด้านการผสมกลมกลืนอย่างมีดุลยภาพของระบบนิเวศ (Ecological Harmony) มีการสร้างระบบใหม่บนพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศ การพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุ ควรดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจ ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลทั้งด้านบวก (Positive) และด้านลบ (Negative) จึงควรใช้เทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง พร้อมทั้งยึดถือหลักการที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีปริมาณจำกัด ความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Natural Carrying Capacity) ความสามารถในการดูดซับมลภาวะมีขีดจำกัด (Tolerant Limit) การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความหมายยิ่งต่อการส่งมอบมรดกธรรมชาติ (Natural Heritage) ให้แก่คนรุ่นต่อไป (Next Generation)

Oosting (1956) นิเวศวิทยา (Ecology) หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ของสมาชิกกับสมาชิกอื่น และความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งมีชีวิตและการศึกษาถึงโครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิก โดยการพิจารณาว่าสิ่งมีชีวิตหรือกลุ่มของสมาชิก มีการจัดกลุ่มหรือรวมตัวกันอย่างไร มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน และระหว่างสิ่งแวดล้อมอย่างไร นิเวศวิทยามีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต จึงเป็นแขนงวิชาหนึ่งของชีววิทยาต่อมาเมื่อนักวิชาการเน้นความสำคัญของสิ่งมีชีวิตไปที่มนุษย์มากขึ้น จึงขยายออกไปเป็นนิเวศวิทยาของมนุษย์ เน้นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น นิเวศวิทยาจึงมีแนวโน้มไปทางสังคมศาสตร์มากขึ้น

Andrewartha (1961) เสนอว่านิเวศวิทยาเป็นการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการกระจาย และจำนวนความมกน้อยของสัตว์ ("the scientific study of the distribution and abundance of animals") Odum (1971) ได้ให้ความหมายของนิเวศวิทยาว่า "the study of structure and function of nature" ซึ่งหมายถึงนิเวศวิทยานั้น คือการศึกษาธรรมชาติ โดยเฉพาะเป็นการศึกษาถึงโครงสร้าง และความเป็นอยู่ของธรรมชาติ กล่าวคือโครงสร้างของธรรมชาติในที่นี้หมายถึงการกระจาย และจำนวนสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อม สำหรับความเป็นอยู่ของธรรมชาตินั้น คือความเป็นอยู่ของบรรดาสสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ เช่นการแก่งแย่งแข่งขัน (competition) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (mutualisms) การตกเป็นเหยื่อและผู้ล่าเหยื่อ (predation) และการถ่ายทอดพลังงาน เป็นต้น

Emlen (1973) กล่าวว่านิเวศวิทยาเป็นการศึกษาถึงการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม Pianka (1983) ให้คำนิยามของนิเวศวิทยาเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต และปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งหลายทั้งทางกายภาพและชีวภาพ ซึ่งควบคุมความเป็นอยู่ของบรรดาสสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ในทางกลับกัน สิ่งมีชีวิตทั้งหลายก็จะมีส่วนควบคุมสิ่งแวดล้อมด้วย ในส่วนของ Putman and Wratten (1984) กล่าวว่านิเวศวิทยาไว้ว่าเป็นการศึกษาสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม Kingsland (1985) ได้เสนอนิยามนิเวศวิทยาไว้ว่าเป็นการศึกษาแบบแผนของธรรมชาติ กล่าวคือ ธรรมชาติที่เป็นอยู่ หรือปรากฏอยู่เช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรและการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนของธรรมชาติสามารถเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและเวลาได้อย่างไร และในทัศนะของ Ehrlich and Roughgarden (1987), Pianka (1983) ให้คำนิยามของคำว่านิเวศวิทยาเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ

สรุปได้ว่า นิเวศวิทยา หมายถึง เป็นหน่วยของความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในป่าสงวนแห่งชาติหิโนนามหน่อที่อาศัยอยู่ในป่าที่มีการเจริญเติบโตและสืบพันธุ์ได้พร้อมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประกอบด้วย ชีวนานาพันธุ์สัตว์ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติสามารถเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

3. ประเภทของนิเวศวิทยา

นิเวศวิทยามักถือเอากลุ่มของสิ่งมีชีวิตในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นหลัก และจากนั้นจะทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตนั้นกับปัจจัยแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต เช่น นิเวศวิทยาสัตว์ป่าไม้ถือเอาสัตว์ป่าเป็นหลัก จากนั้นจึงทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งที่ไม่มีชีวิต (Abiotic) เช่น สภาพภูมิอากาศ (Climate) สภาพดิน (Edaphic) สภาพภูมิประเทศ (Topographic) และไฟป่า (Forest fire) ส่วนปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต ได้แก่ พืช (Plant) สัตว์ (Animals) เชื้อราและแบคทีเรีย (Micro - organisms) และมนุษย์ (Human) เป็นต้น ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์สามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) นิเวศวิทยาเฉพาะตัวหรือต้น (individual ecology) ซึ่งเป็นการศึกษาต้นไม้อะไหล่เฉพาะต้นในแต่ละชนิดที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อม 2) นิเวศวิทยาระดับประชากร (population ecology) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของพันธุ์ไม้ในระดับของสมาชิกในแต่ละชนิดพันธุ์ที่ขึ้นอยู่ร่วมกัน และ 3) นิเวศวิทยาระดับสังคม (community

ecology) เป็นการศึกษาในระดับที่ชนิดพันธุ์ต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อม (Naumov 1963)

4. โครงสร้างของระบบนิเวศ (Ecosystem structure)

ระบบนิเวศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศบนบกหรือในน้ำ (Terrestrial or aquatic ecosystem) มีองค์ประกอบสำคัญอยู่สองส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นสิ่งที่มีชีวิต (Biotic components) ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืช และจุลินทรีย์ และส่วนที่ 2 เป็นสิ่งไม่มีชีวิต (Abiotic components) ได้แก่ ปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องของพลังงาน (Energy) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ (Climatic factors) เช่น อุณหภูมิ (Temperature) ความชื้น (Humidity) ปริมาณน้ำฝน (Precipitation) เป็นต้น ปัจจัยเกี่ยวกับดิน (Edaphic factors) เช่น ความชื้นในดิน (Soil moisture) โครงสร้างของดิน (Soil texture) ความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดิน (Soil nutrient) ฯลฯ ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ (Topographic factors) ได้แก่ ทิศทางด้านลาด (Aspect) ความลาดชันของพื้นที่ (Slope) ความสูงจากระดับน้ำทะเล (Elevation) เป็นต้น และปัจจัยสุดท้ายคือ ไฟป่า (Forest fire) เป็นต้น ในแต่ละระบบนิเวศ ไม่ว่าจะเขตร้อน (Tropical zone) หรือในเขตหนาว (Temperate zone) ย่อมมีองค์ประกอบในชั้นรายละเอียดที่แตกต่างกันไปจึงส่งผลให้สภาพความเป็นไปในแต่ละแห่งแตกต่างกันไปด้วย

5. หน้าที่ของระบบนิเวศ (Ecosystem function)

ระบบนิเวศจะคงอยู่ได้จำเป็นต้องมีการสร้างอินทรีย์วัตถุ (Organic matters) เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีพของสิ่งมีชีวิต ซึ่งการใช้อินทรีย์วัตถุก่อให้เกิดลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดในรูปของการไหลของพลังงาน (Energy flow) เข้าและออกจากระบบ สารต่าง ๆ ภายในสิ่งแวดล้อมผ่านเข้าไปในสิ่งมีชีวิตและหลุดกลับไปสู่สิ่งแวดล้อม เช่น เดิม (Nutrient cycling) ดังนั้นในแต่ละระบบนิเวศก็ต้องทำงานกันอย่างเป็นระบบ โดยที่องค์ประกอบในส่วนต่าง ๆ ต้องทำหน้าที่ในแต่ละส่วนตามความเหมาะสม ซึ่งหน้าที่หลักในระบบนิเวศแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ทำหน้าที่ผู้สร้างอินทรีย์วัตถุ (Producers) ได้แก่ พืชสีเขียว ส่วนที่เป็นผู้บริโภค (Consumers) สร้างอินทรีย์วัตถุเพื่อการใช้ของตัวมันเองไม่ได้ต้องอาศัยอาหารจากพืชเป็นหลัก ได้แก่ สัตว์กินพืช (Herbivores) สัตว์กินเนื้อ (Darnivores) พวกที่กินทั้งพืชและสัตว์ (Omnivores) และพวกสัตว์กินซาก (Scavengers) เป็นต้น และส่วนของผู้ย่อยสลาย (Decomposer) ได้แก่ จุลินทรีย์ต่าง ๆ

สรุปได้ว่า นิเวศวิทยา มีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีชีวิตกับปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืช และจุลินทรีย์ และไม่มีชีวิต ปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องของพลังงาน ปัจจัยเกี่ยวกับดิน ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ปัจจัยเกี่ยวกับภูเขา แม่น้ำ และทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับนิเวศวิทยาในป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ ประกอบด้วย 1) ประวัติความเป็นมาป่าสงวนแห่งชาติ 2) สภาพแวดล้อมทางด้านชีวภาพ - กายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่ แหล่งน้ำ ประเภทถ้ำ 3) ลักษณะด้านชีววนาพันธุ์ 4) ด้านเศรษฐกิจ - สังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Putman and Wratten, (1984); Kingsland, (1985); Ehrlich and Roughgarden, (1987); Pianka (1983)

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรม ไว้เช่น Robbins Burling นักมานุษยวิทยาอเมริกัน นำแนวคิดของ Julian นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยฮิลลินอยส์ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาของตน โดยนำประเด็นเรื่องเอกภาพและความหลากหลาย (Unity and Diversity) มาเป็นแนวทางในการศึกษา มีสาระสำคัญว่า ลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนดวิถีแห่งวัฒนธรรม การเพาะปลูกของประชากรในพื้นที่ คือ ภูมิประเทศภูเขาทำการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียนทำนาโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก หรือ “น่าน้ำฝน” (Rainfed Rice) ภูมิประเทศที่ราบทำนาปลูกข้าวแบบตมน้ำสู่เหมืองฝายหรือ “น่าน้ำเหมือง” (Irrigated Rice) แล้วกระจายน้ำสู่ผืนนาทุกแปลงอย่างเสมอภาคและยุติธรรม สังคมในพื้นที่ราบมีพัฒนาการก้าวหน้ากว่าสังคมบนภูเขา สังคมบนภูเขามีลักษณะเป็นหมู่บ้านแต่สังคมพื้นราบขยายตัวด้วยระดับเป็นเมืองหรือเป็นอาณาจักร การที่อยู่เขตมรสุม พื้นดินชื้นแฉะและอบอ้าว เป็นเหตุให้การสร้างบ้านเรือน มักสร้างเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีเสาสูง หลังคาสูง และมีวัฒนธรรมให้ความสำคัญแก่ผู้หญิง การเรียกชื่อ สิ่งสำคัญในธรรมชาติมักให้เป็นเพศหญิง เช่น แม่น้ำ แม่โพสพ แม่ธรณี อีกทั้งสังคมบนภูเขามีกการปลูกพืชแบบผสมผสาน เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันฝรั่ง ไผ่ ชิง พักทอง ถั่วชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ในแปลงเกษตรกรรมเดียวกัน ถือว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด

Tyler (ค.ศ. 1832 - 1917) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษผู้ยึดทฤษฎีวิวัฒนาการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งส่วนบุคคลและลักษณะเป็นชนเผ่า ตั้งคำถามว่า พฤติกรรม

ส่วนบุคคลที่กลายเป็นพฤติกรรมกลุ่ม เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคมได้อย่างไร ความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์มีพัฒนาการเป็นเส้นตรง เริ่มจากความเชื่อเรื่องภูตผีและวิญญาณ (Animism) ไปสู่เทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) และเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism) แบ่งขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ที่ทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนเหล่านี้ โดยจำแนกออกเป็น 3 ยุค ดังนี้ 1) ยุคคนป่า (Savagery) ผู้คนใช้ชีวิตง่ายที่สุด มีความโหดร้าย เป็นขั้นต่ำสุด 2) ยุคอนารยชน (Barbarianism) เป็นขั้นกลางที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างพฤติกรรมที่ง่ายที่สุดไปสู่พฤติกรรมที่ยุ่งยากที่สุดและ 3) ยุคอารยธรรม (Civilization) เป็นขั้นที่เจริญแล้ว

ในเวลาต่อมา Lewis Henry Morgan (ค.ศ. 1818 – 1881) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาภาคสนามในชุมชนอินเดียนเผ่าอิราควอยส์ (Iroquois) และได้เสนอแนวทางวิวัฒนาการของสังคม โดยแบ่งขั้นตอนวิวัฒนาการตาม Montesquieu ที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มป่าเถื่อน (Savagery) แบ่งย่อยออกเป็น 3 ระดับ ระดับที่ 1 กินผัก ผลไม้ ระดับที่ 2 มีการปั้นภาชนะเครื่องปั้นดินเผา เลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด มีระบบชลประทานพื้นบ้าน และมีการปลูกสร้างบ้านเรือน และระดับที่ 3 มีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยเหล็กและสำริดและกลุ่มมีอารยธรรม (Civilization) มีการประดิษฐ์คิดค้นตัวอักษรขึ้นมาใช้ White (1959) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน เป็นผู้นำในการศึกษาแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ (Theory of Evolution) ได้ศึกษาวัฒนธรรมตามแนวทฤษฎีวิวัฒนาการและได้รับการวิพากษ์จากนักมานุษยวิทยารุ่นต่อมว่าเป็นวิธีวัฒนธรรมวัตถุนิยม (Cultural Materialistic) ซึ่งเป็นวิธีการที่วัฒนธรรมปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในพัฒนาการทางวัฒนธรรม

แนวคิดของ White (1959) เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ควบคุมสิ่งแวดล้อมและเสนอให้ศึกษาวัฒนธรรมในกรอบทฤษฎีวิวัฒนาการให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อบุคลิกภาพของคนในสังคม โดยชี้ว่าสังคมประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เทคโนโลยี เศรษฐกิจ (Techno – Economics) และกระบวนการผลิต (Production Process) ส่วนที่ 2 โครงสร้างสังคม (Social Structure) และส่วนที่ 3 ความคิดอุดมการณ์ และวัฒนธรรม (Ideological and Culture) วัฒนธรรมมีพัฒนาการเป็นสัดส่วนกับพลังงานของมนุษย์ ที่แสดงออกมามากขึ้นเพียงใด หรือเป็นสัดส่วนกับพลังงานที่มนุษย์นำมาใช้ในการทำงาน นั้นมีประสิทธิภาพมากเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งพัฒนาการของวัฒนธรรมเป็นการตอบสนองโดยตรงต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทฤษฎีวิวัฒนาการของ White

ระบุว่า องค์ประกอบทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และกระบวนการผลิต คือ วิธีการที่สมาชิกของวัฒนธรรมนั้นกระทำต่อสภาพแวดล้อม มีผลต่อโครงสร้างสังคม ความคิดอุดมการณ์ และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Karl Marx ที่เสนอแนวคิดวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นวิวัฒนาการทางสังคมจากยุคบุรพกาล ซึ่งเป็นสังคมของมนุษย์สมัยหิน คือ ยุคหินเก่าและหินกลางในทางโบราณคดี มาสู่ยุคทาสในยุคหินใหม่ และวิวัฒนาการมาเป็นสังคมยุคเหล็ก สำริด ซึ่งผู้มีอำนาจเหนือกว่าบีบบังคับผู้อ่อนด้อยกว่ามาเป็นทาส กระทั่งเข้าสู่ยุคศักดินา ยุคทุนนิยม และยุคสังคมนิยมในที่สุด

ในส่วนของ Bronislaw Malinowski (ค.ศ. 1884 – 1942) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ ซึ่งว่า มนุษย์ทุกแห่งหนล้วนมีความต้องการร่วมกันในด้านสรีระและชีววิทยา และทำการตอบสนองความต้องการนั้นมนุษย์ทุกคนมีความต้องการความปลอดภัยในแง่จักรวาลแห่งกายภาพ (Physical Universe) เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่อาจอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่างได้ เช่น สุริยุปราคา จันทรุปราคา แผ่นดินไหว เป็นต้น มนุษย์จึงสร้างความเชื่อที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์ เหล่านั้น เพื่อสร้างความรู้สึกลปลอดภัยให้แก่ตัวเอง และระดับความต้องการขั้นพื้นฐานไว้ 3 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการด้านชีววิทยา เช่น อาหาร ระดับที่ 2 วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการด้านเครื่องมือ เช่น กฎหมาย การศึกษา และ ระดับที่ 3 วัฒนธรรมต้องตอบสนองความต้องการเป็นเอกภาพ เช่น ศาสนา นักมานุษยวิทยาสามารถสรุปเนื้อหากำเนิดลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมต่าง ๆ วิธีการแบบหน้าที่ (Functional Approach) เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่วัฒนธรรมมีต่อการตอบสนองความต้องการของสมาชิก ภายใต้กฎเกณฑ์ของวัฒนธรรมนั้น

Julian H. Steward (ค.ศ. 1902 – 1972) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ศึกษาในแนวนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) มีแนวคิดสอดคล้องกับความคิดของ Charles Darwin ในประเด็นผู้รู้จักการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้รอด (Survival of the Fittest) นั่นคือ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้จะอยู่รอดได้ต้องเป็นผู้ที่ธรรมชาติเลือกแล้วว่าแข็งแกร่งที่สุด สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทุก ๆ ลักษณะได้ ในสิ่งแวดล้อมที่โหดร้ายผู้ที่อ่อนแอจะตายไปในที่สุด ผู้ที่เจริญเติบโตได้คือผู้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ Steward เสนอทฤษฎีเชิงวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multilinear Evolutionary Theory) ซึ่งให้เห็นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นระบบนิเวศย่อยที่แตกต่างกันส่งผลต่อวิถีการผลิต

สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะการวิวัฒนาการในแต่ละท้องถิ่น แตกต่างกันไป และสิ่งแวดล้อมควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมที่หลายหลากเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่หลากหลาย สิ่งแวดล้อมไม่เพียงพอ จะทำให้มนุษย์ต้องคิดหาวิธีปรับตัว เพื่อให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมดังกล่าว พร้อมทั้งให้ความสำคัญด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การผลิตของคนในสังคม

ความสัมพันธ์ที่วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีต่อสิ่งแวดล้อม การกระจาย ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ที่พวกเขาอาศัยอยู่ หากสิ่งแวดล้อมให้ความอุดมสมบูรณ์ทางแร่ธาตุในพื้นที่และทาง ทรัพยากร สังคมนั้นก็เป็นสังคมที่พัฒนาสูงสุด สังคมต่าง ๆ ที่มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เหมือนกัน และมีเทคโนโลยีในระดับเดียวกัน อาจมีวิวัฒนาการในทางที่คล้ายกัน กระบวนการดังกล่าวของวิวัฒนาการเส้นขนาน (Parallel Evolution) อธิบายความ คล้ายคลึงกันบางอย่างในขั้นตอนวิวัฒนาการ ของสังคมต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลกันทาง ภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่แยก จากกันไม่ได้สิ่งที่แยกสังคมหนึ่งออกจากอีกสังคมหนึ่ง คือ วัฒนธรรม วัฒนธรรม เป็นเครื่องผูกประสานคนไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งช่วยให้โครงสร้างของสังคมดำรงอยู่ เป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าด้วยกัน วิธีการนิเวศ วัฒนธรรมชี้ให้เห็นความสำคัญของนิเวศวิทยา และอิทธิพลของสภาพแวดล้อม รวมทั้งฐาน ทรัพยากร (Natural Resources - Based) ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถี การผลิต เป็นทฤษฎีวิวัฒนาการแบบหลายสาย อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เป็นตัวกำหนดให้แต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน หรือที่เรียกว่าทฤษฎีความต่างทาง วัฒนธรรม (Theory of Culture Changes) ซึ่งวิธีการผลิตและวัฒนธรรมการผลิตของผู้คน ในแต่ละพื้นที่ แต่ละชาติพันธุ์แตกต่างกัน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่และชาติพันธุ์นั้น ๆ

แนวการศึกษาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม Steward (1953) ดังนี้ 1) เป็นการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะการหาเลี้ยงชีพกับสภาพแวดล้อม รวมถึงการจัดระเบียบสังคมและค่านิยม 2) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็น ตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมในการผลิตกับ

ลักษณะการเลี้ยงชีพในแต่ละท้องถิ่น และ 3) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมมนุษย์ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยเฉพาะบทบาทของพฤติกรรมการผลิตในสภาพแวดล้อมแต่ละแห่ง การวิเคราะห์ 3 ประเด็นนี้ สามารถหาจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมในแง่จุดกำเนิดได้ศูนย์กลางวัฒนธรรม คือ จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดลักษณะการหาเลี้ยงชีพ และระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นต่าง ๆ

การจัดแบ่งกลุ่มตามโครงสร้างของสังคมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ (กฤษณา บุญชัย, 2540, หน้า 115 – 117) 1) ชุมชนครอบครัว (Band) 2) เผ่าชน (Tribe) 3) เผ่าโคตรตระกูล (Chiefdom) และ 4) รัฐ (State) Ratzel (1882) เป็นต้นคิดการศึกษาภูมิศาสตร์มนุษย์ เขียน Anthro – Geographie (Human Geography) พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี 1882 (พ.ศ. 2425) พิจารณาขอบเขตพื้นที่มนุษย์อาศัยอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ รูปแบบวัฒนธรรมดัดแปลงและถูกกำหนดโดยสภาพทางธรรมชาติ ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมควบคู่ไปกับปัจจัยด้านกายภาพ การกระจายของประชากรการตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่น การแพร่กระจายวัฒนธรรม โดยอธิบายในกรอบของสภาพแวดล้อมและในส่วนของ Unwin (1994, p. 92) ได้อธิบายเหตุผลในการขยายตัวของรัฐในฐานะสิ่งมีชีวิต คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่า รัฐมีวิวัฒนาการไปเป็นขั้นตอนพร้อม ๆ กับความเจริญทางวัฒนธรรม มีการเพิ่มประชากร การขยายอาณาเขตและแนวพรมแดน ตลอดจนจนการที่รัฐเล็ก ๆ ถูกผนวกรวมเข้ากับรัฐใหญ่ ในหนังสือ Geopolitics Ratzel เปรียบเทียบรัฐเหมือนสิ่งมีชีวิตที่ดำเนินไปในเชิงวิวัฒนาการ มีการเลือกสรรตามธรรมชาติ ผู้ที่เข้มแข็งและเหมาะสมเท่านั้นที่จะอยู่รอด (Survival of the Fittest) รวมทั้งมีเรื่องของเนื้อที่ เช่น พื้นที่ อาณาบริเวณ ขอบเขตพื้นที่ และประเทศรัฐ (State) มิได้เป็นเพียงองค์กรในแง่กฎหมาย หากแต่ยังเป็นอำนาจที่มีการแข่งขันกัน

สรุปได้ว่า นิเวศวัฒนธรรม เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการดำรงชีวิตในการหาเลี้ยงชีพกับสภาพแวดล้อม ด้านสังคมและค่านิยม ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

ดังนั้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวัฒนธรรม ผู้วิจัยนำมามีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมในป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ

โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการดำรงชีวิตของชุมชนกับป่าด้านชนบทธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรม รวมถึงด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การสาธารณสุขและ ด้านการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ เมืองบัวละพา แขวงคำม่วน สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว สอดคล้องกับแนวคิดของ Steward (1953), White (1959); Malinowski (1884) สรุปได้ว่า นิเวศวัฒนธรรมเป็นการศึกษา 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการหาเลี้ยงชีพ กับสภาพแวดล้อม รวมถึงการจัดระเบียบสังคมและค่านิยม 2) ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมมนุษย์และผลกระทบ ของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีเนื้อหาประกอบด้วย หลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อหา ตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545, หน้า 21 – 22) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชน และนักท่องเที่ยว เป้าหมายจึงมุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิด ประโยชน์อย่างเหมาะสมที่สุด ยาวนานที่สุด และสามารถรักษาหรืออนุรักษ์ทรัพยากร ดังกล่าวให้คงสภาพให้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็สามารถตอบรับกับกระแสในการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 2 กระแส คือ

กระแสที่ 1 คือ ความต้องการให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไข

วิกฤตการณ์ในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อให้คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศในซีกโลกตะวันตกที่สนับคุณภาพ และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสมมากขึ้น

กระแสที่ 2 คือ ความต้องการพัฒนาคน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น อันจะเป็นหลักประกันที่จะทำให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีทิศทาง ถูกต้อง และเหมาะสม ตลอดจนจะมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมกระแสดังกล่าวนี้นำไปสู่หลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน โดยสรุปแล้ว หลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็คือ การจัดการทรัพยากรเชิงระบบเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมไปกับการรักษาสุนทรียภาพ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางนิเวศวิทยานั้นเอง โดยเป้าหมายสูงสุดของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ความยั่งยืน และในส่วนของ วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สกฤษณ์พัฒน์และอุดม เขยกิจวงศ์ 2548 (หน้า 86 – 95) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวกได้ ความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากล เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการ วางแผนพัฒนาจัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีพื้นฐาน ได้แก่ ความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม มีนิเวศวิทยา นิเวศวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการโดยคำนึงถึงศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านความปลอดภัย กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งที่ต้องดูในการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก การคมนาคมที่สะดวกสบายรวมทั้งการดูแลสุขภาพอนามัย

2. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้เช่น สฤษฏ์ แสงอรุณ (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติและต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ และในส่วนของ กรมป่าไม้ (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็น “การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยว ข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ แลเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ นั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย

นักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความหมายของการท่องเที่ยวไว้หลาย ๆ ท่าน เช่น Fennell (2011) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ Hector Costas Christ. (2002, p. 23) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ พร้อมกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปด้วย และช่วยสร้างสวัสดิการให้ชุมชนท้องถิ่น และยังได้กล่าวอีกว่า นักท่องเที่ยวสับสนคำว่าท่องเที่ยวธรรมชาติกับคำว่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งไม่เหมือนกัน เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องใช้ธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน และยังคงบริจาคเงินช่วยเหลือเพื่อเป็นทุนในการอนุรักษ์ รวมทั้งเพื่อให้คนในชุมชนมีฐานะดีขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่จำเป็นที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนไม่เพียงแต่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยจำเป็นต้องมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

3. ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีสำคัญ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2554, หน้า 67) ดังนี้ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริม ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมปรากฏอยู่ในพื้นที่ด้วย 2) ควรเป็นการท่องเที่ยวที่ ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่ไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม 3) เน้นให้

นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ได้รับประสบการณ์ และการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยตรง อีกทั้งเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม และ 5) มุ่งเน้นคุณค่าลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ไม่เน้นการเสริมแต่งพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2554) ได้ให้หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้ 1) จะต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุดไม่ถูกทำลาย 2) กระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้พยายามดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น โดยไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นผลเสียต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน และ 3) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเดินทางเข้าไปเยือนและให้ความร่วมมือแก่ชุมชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเป็นมรดกตกทอดของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้คงสภาพที่ดีต่อไปนาน ๆ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักการที่สำคัญ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 45) ได้แก่ 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ถูกทำลายไป 2) กระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้พยายามดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น โดยไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นผลเสียต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว เพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตนและ 3) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเดินทางเข้าไปเยือน และให้ความร่วมมือแก่ชุมชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเป็นมรดกตกทอดของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้คงสภาพที่ดีต่อไปนาน ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การเพิ่มรายได้ การประชาสัมพันธ์ การรักษามรดกทางธรรมชาติและเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ทางธรรมชาติ

4. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2562, หน้า 85)

1. การเดินเส้นทางธรรมชาติ เส้นทางธรรมชาติ (Nature trail) หมายถึง เส้นทางที่กำหนดไว้ หรือแนะนำให้นักท่องเที่ยวเดิมชมสภาพธรรมชาติของพื้นที่แห่งหนึ่ง แห่งใด เช่น บริเวณป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า ป่าชายเลน ป่าพรุ ทั้งนี้เพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงทางหรือเดินสะเปะสะปะไปเหยียบ ย่ำทำลายพืชพรรณไม้ หรือได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ ตามเส้นทางเดินจะมีเครื่องหมาย บอกทาง รวมทั้งมีป้ายแนะนำชื่อพรรณไม้ต่าง ๆ และสิ่งที่น่าสนใจควรทราบในสถานที่ นั้นมีการทำเส้นทางให้เห็นได้อย่างสะดวกสบายพอสมควร และไม่เกิดอันตราย

2. การส่องสัตว์/ ดูนก เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ป่า และนกชนิดต่าง ๆ ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของมัน โดยการมองจากกล้องส่อง ทางไกล การส่องไฟฉายในช่วงเวลากลางคืน และการถ่ายภาพบริเวณพื้นที่ซึ่งเหมาะสม สำหรับการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์ เปิดและอุทยานนกน้ำ รวมทั้งสถานที่บางแห่งซึ่งมีนกย้ายถิ่นตามฤดูกาลบินมาเกาะอาศัย อยู่เป็นจำนวนมาก

3. การสำรวจถ้ำ/ น้ำตก เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมกัน มาก เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นจำนวนมากในประเทศไทย ส่วนใหญ่ได้รับการ พัฒนาให้เดินทางเข้าถึงได้ไม่ยากนัก ถ้าเป็นลักษณะภูมิประเทศที่พบมากในบริเวณ ภูเขาหินปูน หากเกิดบริเวณชายฝั่งทะเลเรียกว่า ถ้ำทะเล ภายในถ้ำมักมีหินงอกหินย้อย สวยงาม หากเป็นถ้ำขนาดใหญ่อาจมีความยาวหลายร้อยเมตรภายในถ้ำก็ได้ และเป็นจุด ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าไปสำรวจ หรือดูความงดงามของหินงอก หินย้อยภายในถ้ำ

4. การปีนเขา/ ไต่เขา เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่คนไทยส่วนใหญ่ ยังไม่เคยชิน และเพิ่งจะเริ่มนำเข้ามาเผยแพร่โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเมื่อไม่นาน มานี้ การปีนเขา/ ไต่เขาต้องอาศัยประสบการณ์เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดอุบัติเหตุ นอกจากนี้ ยังต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วย ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้มีทำกันบ้าง ตามหน้าผาชันบริเวณชายฝั่งทะเลสาบบางแห่งในภาคใต้ของประเทศ

5. การล่องแก่ง ลำน้ำบางสายที่มีแก่งหินพาดผ่านกลางลำน้ำ ทำให้น้ำไหลเชี่ยวมากเป็นพิเศษ หรืออาจมีโขดหินโผล่พ้นพื้นน้ำกั้นขวางทางเป็นตอน ๆ ลักษณะเช่นนี้ทำให้เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่เรียกว่า การล่องแก่ง (Rapids shooting) โดยนักท่องเที่ยวนั่งในเรือยางขนาดเล็กหรือบนแพไม้ไผ่ ล่องไปตามลำน้ำที่ไหลเชี่ยวกราก และพยายามหลบหลีกโขดหินต่าง ๆ ที่กั้นขวางอยู่ในลำน้ำ

6. การนั่งเรือ/ แพ ชมภูมิประเทศ เป็นการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนสบาย ๆ ซึ่งเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวได้ชมภูมิประเทศตามสองฝั่งลำน้ำ และสังเกตดูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ตลอดจนจินตนาการวัฒนธรรมของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ การนั่งเรือชมภูมิประเทศยังครอบคลุมไปถึงการท่องเที่ยวในบริเวณอ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ และในท้องทะเลด้วย

7. การพายเรือแคนู/ เรือคยัค เรือแคนู (Canoe) และเรือคยัค (Kayak) เป็นรูปแบบของเรือพายที่นำมาจากต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้ในการท่องเที่ยวตามลำน้ำ เป็นเรือพายขนาดเล็ก นั่งได้ 1 – 3 คน ตัวเรือใช้วัสดุที่คงทนแต่มีน้ำหนักเบา ไม่ล้มได้ง่าย และพายได้ครองตัว คำว่า แคนู เป็นชื่อเรือ-พายของชนพื้นเมืองแถบทะเลแคริบเบียน ในอเมริกากลาง ส่วน คยัค เป็นชื่อเรือพายของชาวเอสกีโมในทวีปอเมริกาเหนือ การพายเรือแคนูและเรือคยัคเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขณะนี้ มีทั้งการล่องแก่งในลำน้ำ และการพายเรือชมทัศนียภาพตามชายฝั่งทะเล

8. การขี่ม้า/ นั่งช้าง การขี่ม้าหรือนั่งช้างเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สร้างความสนุกสนานตื่นเต้นให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ โดยเฉพาะ การนั่งช้าง ซึ่งเหมาะสำหรับการเข้าไปในบริเวณป่าอันเป็นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดนี้

9. การขี่รถจักรยาน ชมภูมิประเทศ การขี่รถจักรยานชมภูมิประเทศให้ทั้งความเพลิดเพลินในการชมภูมิประเทศสองข้างทาง และการออกกำลังกายจึงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวในวัยหนุ่มวัยสาว ปัจจุบันมีรถจักรยานที่ออกแบบให้ขี่ได้คล่องแคล่วและเบาแรง เหมาะสำหรับ การเดินทางในระยะไกล และการเดินทางขึ้นลงตามลาดเขา เรียกขี่รถจักรยานดังกล่าวว่า รถจักรยานเสือภูเขา

10. การกางเต็นท์นอนพักแรม การกางเต็นท์นอนพักแรมเป็นกิจกรรมที่นิยมทำกันในบริเวณอุทยานแห่งชาติ หรือในสถานที่ซึ่งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้

โดยเฉพาะ เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนกลางคืนอาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การส่องสัตว์ การสังสรรค์รอบกองไฟหรือการแคมป์ไฟ (Campfire) การดูดาว

11. การดำน้ำในทะเล การดำน้ำในทะเลเพื่อดูปะการัง ฟิชชิ่ง และปลาสวยงามใต้น้ำ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขณะนี้ แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การดำน้ำในน้ำตื้นใช้เครื่องมือช่วยการหายใจที่เรียกว่า ท่อหายใจ (Snorkel) เพื่อให้ผู้ดำน้ำสามารถดำน้ำได้ระดับผิวน้ำที่ลึกไม่เกินความยาวของท่อหายใจ และการดำน้ำในน้ำลึกอาศัยเครื่องมือช่วยการหายใจเป็นถังออกซิเจนขนาดเล็กผูกติดไว้กับผู้ดำน้ำ เป็นวิธีการดำน้ำที่เรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Scuba Diving กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ (Wind Surfing) เป็นกิจกรรมทางน้ำที่ให้ความสนุกสนานตื่นเต้น ตลอดจนความพึงพอใจความสามารถของตนเองในการบังคับที่เล่นวินด์เซิร์ฟได้บริเวณที่เหมาะสม กิจกรรมนี้ควรเป็นแหล่งน้ำที่กว้างโล่ง มีกระแสลมแต่ไม่ปั่นป่วน (Turbulence) รอบข้างมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย การเดินเส้นทางธรรมชาติ การส่องสัตว์/ ดูนก . การสำรวจถ้ำ/ น้ำตก การปีนเขา/ ไร่เขา การล่องแก่ง การนั่งเรือ/ แพ การพายเรือแคนู/ เรือคายัก เรือแคนู การขี่ม้า/ นั่งช้าง การขี่รถจักรยาน ชมภูมิประเทศ การกางเต็นท์นอนพักแรมและการดำน้ำในทะเล

5. องค์ประกอบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอองค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้ อุดม เขยทิวศ์ และคณะ (2548, หน้า 85 – 86) กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา 2) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่

กับธรรมชาติ 3) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมเป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตาม แผน ได้รับประโยชน์ในท้องถิ่นทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและ การได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และ 4) องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อโดยไม่ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน อนุชา เล็กสกุลดิถิก, 2549, หน้า 51) ได้เสนอองค์ประกอบหลัก ๆ 4 ประการคือ 1) องค์ประกอบ ด้านพื้นที่ 2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) 3) องค์ประกอบด้านองค์กร และ 4) องค์ประกอบ ด้านการจัดการ และทัศนะของ สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์ (2555) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบ ที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กล่าวไว้ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 การสร้าง จิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประการที่สอง ความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว ประการที่สาม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้เช่น Downing, 2011, หน้า 18 - 19) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญ ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไว้ 5 ประการ คือ 1) เป็นแหล่งธรรมชาติ (Nature - Based) 2) มีความยั่งยืนทางนิเวศ (Ecologically Sustainable) 3) ให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อม (Environmentally Education) 4) ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่คนท้องถิ่น (Locally Beneficial) และ 5) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction)

สรุปได้ว่า หลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการบริหารจัดการ ทรัพยากรอย่างเป็นระบบเพื่อตอบสนองของความเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เอกักษณ์ทางวัฒนธรรมและกระบวนการทางนิเวศ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ความสำคัญ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ เพื่อการอนุรักษ์ไม่ให้ถูกทำลาย กระตุ้นจิตสำนึกชุมชน ให้ช่วยกันปกป้อง รักษาทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การเดิน เส้นทางธรรมชาติ การส่องสัตว์/ ดูนก การสำรวจถ้ำ/ น้ำตก การปีนเขา/ ไต่เขา การล่อง แก่ง การนั่งเรือ/ แพ การพายเรือแคนู/ เรือคายัก เรือแคนู (Canoe) และเรือคายัก (Kayak)

การขี่ม้า/ นั้งช้าง การขี่รถจักรยาน การกางเต็นท์นอนพักแรม และการดำน้ำ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และองค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการด้านพื้นที่ 2) การบริหารจัดการด้านการจัดการ 3) การบริหารจัดการด้านการบริการและกระบวนการ และ 4) การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม

ดังนั้นจากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยนำมาศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านพื้นที่ ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ 2) ด้านการจัดการ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) ด้านกิจกรรม เป็นรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านองค์กร ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนุชา เล็กสกุลดิถิก, (2549); สุชน อินทเสน, (2554); คณิตภรณ์ วงเวียน, (2555); สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์, (2555) สรุปได้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวที่มีอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ 2) ด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวแบบสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการรับผิดชอบต่อแทน เพื่อย้อนกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด หลักการเกี่ยวกับมรดกโลกทางธรรมชาติ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการเกี่ยวกับมรดกโลกทางธรรมชาติ มีเนื้อหาประกอบด้วย ความเป็นมาของมรดกโลกทางธรรมชาติ หลักเกณฑ์ การพิจารณาเป็นมรดกโลก ขั้นตอนการสมัครเป็นสมาชิกมรดกโลก เกณฑ์ขึ้นทะเบียน"มรดกโลก" ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาของมรดกโลกทางธรรมชาติ

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2515 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยการรับรองขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) และมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2518 เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ประเทศภาคี ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ทั้งด้านนโยบาย การบริหารเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษาคู่ครองและส่งเสริม มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไปและต่อมาในปี พ.ศ. 2519 องค์การยูเนสโกได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ ดูแลแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญระดับโลกโดยมีชื่อว่า "คณะกรรมการมรดกโลก" (The World Heritage Committee) พร้อมทั้งจัดตั้ง "กองทุนมรดกโลก" ขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว (UNESCO, 1976) คณะกรรมการดังกล่าวจะมีหน้าที่พิจารณามรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เสนอมาจากประเทศภาคีให้เข้าร่วมอยู่ในการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก โดยแบ่งการขึ้นบัญชีหรือขึ้นทะเบียน เป็น 2 ประเภท คือ บัญชีมรดกโลกและบัญชีมรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตราย นอกจากนั้นคณะกรรมการมรดกโลกยังมีหน้าที่พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศภาคีในการพิทักษ์รักษาแหล่งมรดกโลกที่ตั้งอยู่ในประเทศนั้น ๆ

ปัจจุบันคณะกรรมการดังกล่าวมี 21 ประเทศ จากประเทศสมาชิกทั้งหมด 172 ประเทศและมีแหล่งมรดกทั้งหมดจำนวน 730 แหล่ง (มิถุนายน 2545) เป็นแหล่งวัฒนธรรม 563 แห่ง แหล่งธรรมชาติ 144 แห่งและแหล่งผสมทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก 23 แหล่งมรดกโลกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)และมรดกทางธรรมชาติ (Natural Heritage) ซึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกได้ให้นิยามของ

มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติไว้ตามมาตรา ดังนี้

มาตราที่ 1 ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญา "มรดกทางวัฒนธรรม" มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ 1) อนุสรณ์สถาน : ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรมหรือจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของโบราณคดี ธรรมชาติ จารึก ถ้ำที่อยู่อาศัยและร่องรอยที่ผสมผสานกันของสิ่งต่าง ๆ ข้างต้น ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือ วิทยาศาสตร์ 2) กลุ่มอาคาร : กลุ่มของอาคารที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกันโดยลักษณะทาง สถาปัตยกรรม หรือโดยความสอดคล้องกลมกลืน หรือโดยสถานที่จากสภาพภูมิทัศน์ ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล ในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์และ 3) แหล่ง : ผลงานที่เกิดจากมนุษย์ หรือผลงานที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ และบริเวณ อันรวมถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล ในมิติทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ชาติวงศ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

สรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นโบราณสถานไม่ว่าจะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้างยกหรือเชื่อมต่อกันอันมีความเป็นเอกลักษณ์หรือแหล่ง สถานที่สำคัญอันอาจเป็นผลงานฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าความล้ำเลิศทาง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ มนุษยวิทยาหรือวิทยาศาสตร์

มาตราที่ 2 ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญา "มรดกทางธรรมชาติ" มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ 1) สภาพธรรมชาติที่ประกอบด้วย ลักษณะทาง กายภาพและทางชีวภาพ หรือกลุ่มของสภาพธรรมชาติดังกล่าวซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับ สากลในมิติทางสุนทรียศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ 2) สภาพองค์ประกอบทางธรณีวิทยาหรือ ธรณีสันฐานหรือบริเวณที่พิสูจน์ทราบอย่างชัดเจน ว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสายพันธุ์สัตว์ และพืชที่กำลังได้รับการคุกคาม ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ หรือการอนุรักษ์และ 3) สภาพธรรมชาติหรือบริเวณที่พิสูจน์ทราบอย่างชัดเจนว่ามีคุณค่า โดดเด่นในระดับสากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ และความงามตามธรรมชาติ

สรุปได้ว่า มรดกทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทาง กายภาพและชีวภาพอันมีคุณค่าเด่นชัดในด้านความล้ำเลิศทางวิทยาศาสตร์ หรือเป็น สถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นถิ่นที่อยู่

อาศัยของพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งถูกคุกคาม หรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืชหรือสัตว์ที่หายาก เป็นต้น

2. หลักเกณฑ์การพิจารณาเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ

2.1 หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม

2.1.1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์

2.1.2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้าน การออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

2.1.3 เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

2.1.4 เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

2.1.5 เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

2.1.6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

2.2 หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาตินั้น แหล่งดังกล่าวจะต้องมีคุณลักษณะโดดเด่นตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ ดังต่อไปนี้

2.2.1 เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่าง ๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลกหรือยุคน้ำแข็ง ซึ่งมนุษย์ดึกดำบรรพ์และสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก

2.2.2 เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของกระบวนการ

เปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ ลักษณะนี้จะแตกต่างจากหลักเกณฑ์ในข้อแรก กล่าวคือ จะเน้นกระบวนการที่กำลังเป็นอยู่ของชุมชนพืชและสัตว์ การเกิดสภาพภูมิประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ทะเล และแหล่งน้ำผิวดิน ลักษณะดังกล่าวนี้จึงรวมถึงขบวนการทางธรณีวิทยา ภูเขาไฟ หรือภูเขาไฟวิวัฒนาการทางชีววิทยา ตัวอย่างของกลุ่มสิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไม้เขตร้อน ทะเลทราย ที่ราบทุนดร้า

2.2.3 เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์

หายากเป็นพิเศษ เช่น การเกิดหรือลักษณะหรือแหล่งที่มีความงดงามทางธรรมชาติกว่าพื้นที่อื่นๆ เช่น ระบบนิเวศที่มีลักษณะพิเศษ สภาพธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา และน้ำตก แหล่งรวมความหนาแน่นของสัตว์ สภาพทิวทัศน์ที่มีพืชนานาชนิดเป็นองค์ประกอบ และแหล่งรวมความผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

2.2.4 เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ใน

ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

3. ขั้นตอนการสมัครเป็นสมาชิกมรดกโลก

ประเทศที่ต้องการเสนอชื่อสถานที่ในประเทศของตนให้ได้รับการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อันดับแรกจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งหมดภายในประเทศของตน บัญชีนี้จะเรียกว่า บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ซึ่งมีความสำคัญมากเพราะมีเพียงสถานที่ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนี้เท่านั้นที่จะมีสิทธิได้รับการเสนอชื่อ ขั้นตอนมาประเทศนั้นๆ จะต้องเลือกรายชื่อสถานที่ที่ต้องการเสนอชื่อมาจากบัญชีรายชื่อเบื้องต้น เพื่อจัดทำเป็นแฟ้มข้อมูล (Nomination File) โดยทางศูนย์มรดกโลกอาจให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการจัดทำแฟ้มข้อมูลนี้เมื่อถึงขั้นตอนนี้ แฟ้มข้อมูลจะถูกตรวจสอบและพิจารณาจากองค์กร 2 แห่ง ได้แก่ สภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (International Council on Monuments and Sites) และสหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ (World Conservation Union) แล้วทั้งสององค์กรนี้จะยื่นข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการมรดกโลกทางคณะกรรมการจะมีการประชุมร่วมกันปีละหนึ่งครั้ง เพื่อตัดสินว่าสถานที่ที่มีการเสนอชื่อแห่งใดบ้างที่ควรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก หรือทางคณะกรรมการอาจร้องขอให้ประเทศที่เสนอชื่อได้ให้

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เพิ่มเติม โดยการพิจารณาว่าจะขึ้นทะเบียนสถานที่แห่งใดจะต้องมีลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ

4. เกณฑ์ขึ้นทะเบียนมรดกโลก

ในการเป็นมรดกโลกต้องผ่านเกณฑ์ในประเด็นขึ้นทะเบียนมรดกโลก มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ ทั้งหมด 10 ข้อ แบ่งออกเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้งหมด 6 ข้อ (ข้อ 1 – 6) และมรดกโลกทางธรรมชาติ 4 ข้อ (ข้อ 7 – 10) มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม

ข้อที่ 1 เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือตัวแทนของความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดยิ่ง

ข้อที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่งในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมา ในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนงานพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องหรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งการพัฒนาเหล่านั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลาใด เวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดของโลก

ข้อที่ 3 เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่ง หรือเป็นพยานหลักฐาน แสดงขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออารยธรรมซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ หรืออาจสูญหายไปแล้ว

ข้อที่ 4 เป็นตัวอย่างของลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีหรืออุตสาหกรรม

ข้อที่ 5 เป็นตัวอย่างของลักษณะอันเด่นชัด หรือของขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้างหรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ที่มีความเปราะบางด้วยตัวมันเอง หรือเสื่อมสลายได้ง่าย เพราะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่สามารถกลับคืนดังเดิมได้ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ข้อที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญหรือความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

4.2 หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ

ข้อที่ 7 เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการสำคัญ ๆ ในอดีตของโลก รวมทั้งแหล่งที่เป็นตัวแทนของยุคสำคัญ ๆ ในอดีต เช่น ยุคของ สัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง

ข้อที่ 8 เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ ได้แก่ (ก) ขบวนการทางธรณีวิทยา เช่น ภูเขา น้ำแข็ง หรือภูเขาไฟ (ข) วิวัฒนาการทางชีววิทยา เช่น ป่าไม้เขตร้อน ทะเลทราย ที่ราบ ทุ่งคร่ำ (ค) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น เกษตรกรรม ขึ้นบันได

ข้อที่ 9 เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากเป็นพิเศษ เช่น การเกิดหรือลักษณะหรือแหล่งที่มีความงดงามทางธรรมชาติกว่า พื้นที่อื่น ๆ เช่น ระบบนิเวศที่มีลักษณะพิเศษ สภาพทางธรรมชาติ (เช่น แม่น้ำ ภูเขา น้ำตก) แหล่งรวมความหนาแน่นของสัตว์ สภาพทิวทัศน์ที่มีพืชนานาชนิดเป็นองค์ประกอบและ แหล่งรวมความผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ข้อที่ 10 เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หายากหรือ ที่ตกอยู่ในภาวะอันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่ง รวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

สรุปได้ว่า มรดกโลกมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือในหมู่ประเทศภาคี ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ทั้งด้านนโยบาย การบริหารเทคนิคและการเงิน เพื่อสงวนรักษา คุ้มครองและส่งเสริม มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่มีความสำคัญ ต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไป หลักเกณฑ์การพิจารณามรดกโลกแบ่งออกเป็น 10 ข้อ และการกำหนดหลักเกณฑ์ คือ 1) มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ซึ่งเป็น โบราณสถานไม่ว่าจะเป็นงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมหรือ แหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือกลุ่มสถานที่ก่อสร้างยกหรือเชื่อมต่อกัน อันมีความเป็นเอกลักษณ์ หรือแหล่งสถานที่สำคัญอันอาจเป็นผลงานฝีมือมนุษย์หรือ เป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าความล้ำเลิศทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ มนุษยวิทยาหรือ วิทยาศาสตร์ และมีหลักเกณฑ์มรดกโลก (ข้อที่ 1 - 6) และมรดกทางธรรมชาติ หมายถึง

สภาพธรรมชาติที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพอันมีคุณค่าเด่นชัดในด้านความล้ำเลิศทางวิทยาศาสตร์ หรือเป็นสถานที่ซึ่งมีสภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศที่ได้รับการวิเคราะห์แล้วว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและสัตว์ ซึ่งถูกคุกคาม หรือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพืชหรือสัตว์ที่หายากมีเกณฑ์มรดกโลก (ข้อที่ 7 - 10) เป็นต้น

ดังนั้นจากการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อศึกษาเงื่อนไขและนโยบายภาครัฐในการเป็นมรดกทางธรรมชาติ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศ และถิ่นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืชและสัตว์ เพื่อยื่นคำร้องขึ้นทะเบียนต่อองค์การยูเนสโก ซึ่งเกณฑ์มรดกโลกของป่าสงวนแห่งชาติหินหนามหน่อ มีเกณฑ์มรดกโลกข้อที่ 8 ข้อที่ 9 และข้อที่ 10 ซึ่งสอดคล้องกับอุทยานแห่งชาติพ็องญา-แกบ่าง (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม: Vườn Quốc gia Phong Nha-Kẻ Bàng) เป็นอุทยานแห่งชาติของประเทศเวียดนามที่ได้รับลงทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ. 2546 ตั้งอยู่ในอำเภอโบจักและอำเภอมิญฮว่า จังหวัดกว๋างบิญ เป็นกลุ่มหินปูนมีขนาดพื้นที่ 857.54 ตารางกิโลเมตรหรือ 535,962.5 ไร่ อุทยานนี้มีชื่อเสียงในความสวยงามของถ้ำที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและยังเป็นสถานที่ 1 ใน 2 ของโลกที่เป็นหินปูนที่มีลำธารใต้ดินขนาดใหญ่อุทยานแห่งชาติพ็องญา - แกบ่างได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (ข้อที่ 5,6,8) ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 27 เมื่อปี พ.ศ. 2546 ที่กรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส

อ่าวหะล็อง (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม : Vịnh Hạ Long, "อ่าวแห่งมังกรผู้ดำดิ่ง") เป็นอ่าวแห่งหนึ่งในพื้นที่ของอ่าวตังเกี๋ยทางตอนเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามใกล้ชายแดนติดต่อกับประเทศจีนมีพื้นที่ทั้งหมด 1,500 ตารางกิโลเมตรหรือ 937,500 ไร่ และมีชายฝั่งยาว 120 กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงฮานอยไปทางตะวันออกเฉียง 170 กิโลเมตร ในอ่าวหะล็องมีเกาะหินปูนจำนวน 1,969 เกาะโผล่พ้นขึ้นมาจากผิวน้ำบนยอดของแต่ละเกาะมีต้นไม้ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น หลายเกาะมีถ้ำขนาดใหญ่อยู่ภายในถ้ำที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณอ่าวคือ ถ้ำเสาไม้ (Hang Đầm Gỗ, ฮางเด๋วก๊อ) หรือชื่อเดิมว่า "กร็อตเตแมร์แวย์" (Grotte des Merveilles) ซึ่งตั้งชื่อโดยนักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศสที่มาเยี่ยมชมอ่าวเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายในถ้ำประกอบไปด้วยโพรงกว้าง 3 โพรง มีหินงอกและหินย้อยขนาดใหญ่อยู่จำนวนมาก เกาะที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบริเวณอ่าว 2 เกาะ คือ เกาะก๊าบ่าและเกาะต่วนเจิวอ่าวหะล็องได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 18 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ได้รับ

ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ (ข้อที่ 7, 8)

ในส่วนของประเทศไทย คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร - ห้วยขาแข้ง เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร - ห้วยขาแข้ง คือ แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติของประเทศไทย ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสองเขต ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ตั้งอยู่ในจังหวัดอุทัยธานี ตาก และกาญจนบุรี ทางตะวันตกของประเทศใกล้กับชายแดนประเทศพม่าครอบคลุมพื้นที่ 622,200 เฮกตาร์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ใหญ่ที่สุดในคาบสมุทรอินโดจีนเป็นพื้นที่ป่าที่สามารถเข้าถึงได้น้อยที่สุดและเป็นบริเวณที่รบกวนน้อยที่สุดของประเทศ โดยสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ร้อยละ 77 (โดยเฉพาะช้างและเสือ) นกขนาดใหญ่ร้อยละ 50 และสัตว์มีกระดูกสันหลังบก ร้อยละ 33 ที่พบในภูมิภาคสามารถพบได้ในแหล่งมรดกโลกแห่งนี้ ส่วนข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร - ห้วยขาแข้งได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ. 2534 ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย โดยผ่านข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ ดังนี้

(vii) เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากหรือสวยงามเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก และภูเขา

(ix) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยาและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ และเกษตรกรรมขั้นบันได

(x) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริหารเชิงกลยุทธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกลยุทธ์การท่องเที่ยว

ภูวนิดา คุณพลิน (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครแบบบูรณาการ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบกระบวนการบูรณาการมีแนวโน้มความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด คือ ปัจจัยตัวเร่งการบูรณาการด้านการท่องเที่ยวคือนโยบายของรัฐบาล ส่วนรูปแบบกระบวนการมีแนวโน้ม ความน่าจะเป็นในระดับมาก คือ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ควรเชื่อมโยงกับ นโยบายแผนการตลาดของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และแผนการตลาดของกลุ่ม /สมาคมของ เอกชน มีการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติที่ประธานคณะกรรมการมีความเป็นผู้นำและมีอำนาจตัดสินใจ และการจัดตั้งกองทุน สนับสนุนการท่องเที่ยวและมีปัจจัยตัวเร่ง 6 ด้าน คือ สื่อมวลชน ผู้นำในองค์กรหรือท้องถิ่น งบประมาณ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว และภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยว โดยโมเดลกระบวนการบูรณาการมี 2 ระดับ คือ “โมเดลกระบวนการบูรณาการระดับ มหภาค” ที่เน้นการบูรณา การในระดับ นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่างๆ เข้าด้วยกัน และ “โมเดลกระบวนการบูรณาการระดับจุลภาค” เน้นการบูรณาการ ระดับพื้นที่ ประกอบด้วย การประเมินความต้องการ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกำหนดพันธกิจและภารกิจ กระบวนการมีส่วนร่วม การตั้งวัตถุประสงค์ การบูรณาการ แผนการปฏิบัติการ และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พบว่า วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารมีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ มีรอยเท้าพระพุทธบาทเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว มีกิจกรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวหนึ่งเดียวในโลกคือประเพณีตักบาตรดอกไม้มี่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ ดอกเข้าพรรษา และชุมชนไม้ตะพดรวมทั้งการเดินทางสะดวกอยู่ใกล้กรุงเทพฯ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พอใจในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และปัญหาที่พบคือมีร้านค้าให้บริการน้อย ไม่มีป้ายบอกทางชัดเจนและแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร มีวิสัยทัศน์คือ “ส่งเสริมและ

สืบสานประเพณีอันดีงาม เพื่อความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เข้มแข็งของชุมชน ” มีพันธกิจ 5 ข้อ และมี 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 2) ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ชุมชนเข้มแข็งมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน 4) ส่งเสริมการให้บริการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 5) การบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยผลการทดลองในยุทธศาสตร์ที่ 3 และ 4 ภายใต้โครงการอบรมและส่งเสริม การปลูกดอกเข้าพรรษา และโครงการส่งเสริมอาชีพพระยะสันสำหรับประชาชน หลักสูตรการนวดแผนไทย จากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวยอมรับว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความเหมาะสมและนำไปใช้ได้จริง

เอกพงศ์ เนขุนทด (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตำบลวังหมี่ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ศักยภาพการ*รพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตำบลวังหมี่โดยภาพรวมมีความพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี มีจุดแข็ง คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีผี่นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าหายาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ของตำบล จุดอ่อน คือ มีทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย มีการล่าสัตว์ป่าที่หายาก ระบบสาธารณสุขไปโภคและเส้นทางคมนาคมไม่สะดวกและขาดการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โอกาส คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ มีโอกาสพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก และอุปสรรค คือ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า สำหรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนานั้น ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ 2 การบริหารจัดการท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ 3 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ได้แก่ การปรับปรุงเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในตำบลวังหมี่ การจัดทำป้ายและสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การจัดตั้งศูนย์บริการท่องเที่ยว และการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพสมาชิกโฮมสเตย์ด้านการบริหารจัดการ

จตุพล ชูจันทร์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากลยุทธ์ในการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวยั่งยืน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในตำบลบ้านใต้ อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า บริบทการท่องเที่ยวของ

ชุมชนบ้านใต้ที่เป็นจุดขายหลักแก่นักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศ คือ ความสวยงามของหาดทราย ทะเล และสภาพที่ยังมีความเป็น ธรรมชาติในระบบนิเวศ มีความเงียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อน นอกจากนี้ความประทับใจที่เกิด จากการบริการ รูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรักษาเอกลักษณ์ ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามาท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันมีกิจกรรมบางอย่างเกิดขึ้นและทำลายความยั่งยืนในการท่องเที่ยวของชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งผลประโยชน์ เช่น การเอาเปรียบ นักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการบาง ประเภทในชุมชน ความมั่งคั่ง เห็นแก่ตัวทำให้เกิดปัญหาขยะ ความไม่เป็นระเบียบทำลายทัศนียภาพต่าง ๆ รวมถึงความพยายามในการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาในพื้นที่ ซึ่งไม่เป็นที่ ต้องการของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ร่วมของผู้เกี่ยวข้องจึงครอบคลุม

3 กลยุทธ์ คือ 1) การรักษา พัฒนาและปรับปรุงทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน 2) การพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน และ 3) การสร้างพัฒนาและปรับปรุงกลไกเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ผลการคัดเลือกโครงการเพื่อดำเนินการ ทดลองในแต่ละกลยุทธ์ และทำการประเมินโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และวัดระดับความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า โครงการทดลองแต่ละกลยุทธ์มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และเป็น แนวทางในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนได้

สุชน อินทเสน (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ : กรณีศึกษาตำบลปากน้ำปราณ พบว่า ตำบลปากน้ำปราณมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศมาก ทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมและสิ่งที่สร้างขึ้นและมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวคือ การเดินศึกษาธรรมชาติ การปลูกป่าชายเลนในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาที่พบคือ การกำจัดขยะ การระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำปราณบุรี สถานที่จอดรถและห้องสุขาสาธารณะไม่เพียงพอ ไม่มีป้ายบอกทางชัดเจน สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวิสัยทัศน์คือ “พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) ส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน 3) การบริหารจัดการ
ท่องเที่ยวแบบบูรณาการ 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนพัฒนาการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืน ซึ่งผลการประเมินยุทธศาสตร์ดังกล่าวจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน
และนักท่องเที่ยวมีความเหมาะสมระดับมาก สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและสามารถ
นำไปสู่การปฏิบัติได้

คณิศร วัฒนวิเชียร (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง พบว่า
1) เกาะเสม็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและ
ป่าไม้ มีความสวยงามและจุดเด่นในด้านหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลใส มีอ่าวต่าง ๆ
มากมาย และเป็นสัญลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี มีความเหมาะสมของกิจกรรม
การท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
และการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก
และปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้มาท่องเที่ยวที่เกาะเสม็ดส่วนมากอยู่ระหว่าง
200,001 – 500,000 คน/ปี 2) เกาะเสม็ดมีปัญหาด้านมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม เช่น
การกำจัดขยะ การจัดการน้ำเสีย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ความขัดแย้ง
ด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดินและปริมาณน้ำจืดไม่เพียงพอ ส่วนอุปสรรคคือ ขาดการบูรณาการ
ในการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ งบประมาณในการบริหารจัดการ
ท่องเที่ยวและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงพอ ขาดการบังคับใช้
กฎหมายอย่างจริงจัง ขาดการวางผังพื้นที่เฉพาะในการพัฒนา/อนุรักษ์เกาะเสม็ด และ
ขาดหน่วยงานหลักหรือกลไกการประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่
เกาะเสม็ดอย่างจริงจัง และ 3) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ที่เกาะเสม็ด
จังหวัดระยอง มีวิสัยทัศน์คือ “เกาะเสม็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลที่ได้
มาตรฐานและยั่งยืนในภาคตะวันออกของไทย” ประกอบด้วย 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่
1) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชน
ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว 2) เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
และระบบสาธารณูปโภค 3) พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการตลาด
ท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งในการ ประเมิน ยุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญ
พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของเกาะเสม็ด
และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

Competent Personnel) Weelen and Hungler (2002, p. 192) ได้กล่าวไว้ว่า การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติเป็นการนำกิจกรรมทั้งหมดที่จำเป็นเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์การปฏิบัติตามกลยุทธ์เป็นกระบวนการนำกลยุทธ์และนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Put into Action) โดยผ่านการจัดทำโครงการ (Program) การจัดงบประมาณ (Budget) และระเบียบวิธีการปฏิบัติ และทัศนะของ Brenes and Other (2008, Abstract) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยสู่ความสำเร็จที่สำคัญสำหรับการนำกลยุทธ์ไปใช้ในอเมริกากลาง พบว่า วัฒนธรรมองค์การเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จที่สำคัญสำหรับการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติบริษัทที่ประสบความสำเร็จ วัฒนธรรมควรเป็นปัจจัยที่ถูกระบุในการบริหารทิศทางเดียวกับกลยุทธ์ของบริษัทที่ต้องมีการกำหนดล่วงหน้า วัฒนธรรม องค์การต้องสอดคล้องกับกลยุทธ์ทางธุรกิจ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นพวรรณ ปิสิริกันต์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาที่ยั่งยืน :กรณีศึกษา 3 ชุมชน บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังไม่เกิดขึ้นในชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เนื่องจากชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมากและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยววันน้อยมาก โดยชุมชนบริเวณนี้ส่วนใหญ่มีรายได้ หลักจากการทำเกษตร และการรับจ้างซึ่งผู้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกอยู่กับกลุ่มนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดินและทำกิจกรรมต่าง ๆ และพบว่าในปัจจุบันชุมชนเป็นเจ้าของที่ดินน้อยมาก บางหมู่บ้านขายที่ดินให้กลุ่มนายทุนหมดแล้ว มูลค่าทางเศรษฐกิจจึงเกิดจากการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความขัดแย้งของชุมชนกับกลุ่มผลประโยชน์มีน้อย ส่วนใหญ่เอื้อประโยชน์กันมากกว่า ดังนั้นการที่จะให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและทรัพยากรธรรมชาติยังคงอยู่อย่างสมบูรณ์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของนายทุนที่เข้ามาอยู่ใหม่ร่วมกับชุมชน โดยมีองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ประสาน นำทีมการใช้องค์ความรู้ด้านการจัดการสมัยใหม่และใช้การวิจัยมาเป็นเครื่องมือทางการพัฒนาจึงจะเกิดความยั่งยืนได้

ปวิวรรต สมณี (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว ที่มีชุมชนเป็นฐาน เกาะภูเก็ต ตำบลโนนกลาง อำเภอภูเขียว จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเกาะภูเก็ตผ่านเกณฑ์มาตรฐานศักยภาพของพื้นที่โดยใช้เกณฑ์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว มีรายการนำเที่ยว

ที่แตกต่างกัน 3 รูปแบบ ได้แก่ รายการนำเที่ยวครึ่งวัน เต็มวัน และพักค้างคืน โดยได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการชมรมออกเป็นสัดส่วนชัดเจน มีกระบวนการบริหาร การนำเที่ยวเริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลการเข้ามาของผู้ใช้บริการ การเตรียมการนำเที่ยว การบริหารการนำเที่ยว จนกระทั่งการประเมินผลความพึงพอใจในการให้บริการ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจระดับน้อยในภาพรวมของการบริการด้านต่าง ๆ โดยพึงพอใจระดับน้อยในด้านมัคคุเทศก์ ค่าบริการ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ต่อมา ในระยะประเมินความก้าวหน้าพอใจระดับน้อยในภาพรวมการบริการด้านต่าง ๆ แต่ก็ดีขึ้นกว่าระยะแรกและคนในชุมชนเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลดีขึ้นต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยกิจกรรมนี้ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้และโอกาส ในการสร้างรายได้มากขึ้น ความสัมพันธ์ชุมชนดีขึ้น การรวมกลุ่มและการร่วมมือภายใน ชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีความภูมิใจใน เอกลักษณ์และประเพณีวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ภูมิใจในคุณค่าวัฒนธรรมของตน และยังผลักดันให้ชาวบ้านใกล้ชิดธรรมชาติมากขึ้น มีความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นจิตสำนึกของการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติมากขึ้น

วารัฐ มัธยมบุรุษ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหาร จัดการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น เป็นแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสาน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในความสนใจ พิเศษ โดยเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและกีฬา การเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวจะเป็น แบบวันเดียวและนิยมเดินทางเป็นกลุ่มครอบครัวและกลุ่มเพื่อน ๆ ประมาณ 3 - 5 คน ในการดำรงชีวิตประจำวันของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นนิยมเช่าอาคารชุดที่มีเครื่องอำนวยความสะดวก การรับประทานอาหารนิยมประกอบอาหารรับประทานเองในมือเช้า และกลางวัน ส่วนมือเย็นนิยม รับประทานอาหารนอกบ้านกับเพื่อน ๆ ที่เน้นร้านอาหาร ญี่ปุ่น สำหรับความพึงพอใจในด้านการดำรงชีวิตและการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ความพึงพอใจเกี่ยวกับการให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวเป็นภาษาญี่ปุ่นและความสะอาด ของน้ำประปาอยู่ในระดับน้อย

ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในจังหวัด เชียงใหม่ พบว่า 1) ปัจจัยเกี่ยวกับอายุ สถานภาพ การรับรู้ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ ผู้อำนวยการความสะดวกทางการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวและการเปรียบเทียบราคาสินค้าและบริการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจ่ายเงิน 2) ปัจจัยเกี่ยวกับอาชีพ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อกิจกรรม ผู้อำนวยการความสะดวกทางการท่องเที่ยว และค่าครองชีพระหว่างการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 3) ปัจจัยเกี่ยวกับระดับการศึกษา สถานภาพ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงาน สื่อกิจกรรม การรับรู้ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว และการเปรียบเทียบราคาสินค้าและบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 4) ปัจจัยเกี่ยวกับอายุ สถานภาพ ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การรับรู้ข้อมูลจากสื่อหน่วยงาน สื่อกิจกรรม และการเปรียบเทียบราคาสินค้าและบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 5) ปัจจัยเกี่ยวกับระดับการศึกษา สถานภาพ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อ กิจกรรมและการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น มี 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนัก ระยะยาวของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ประกอบด้วย ความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น การบริการของผู้ประกอบการ และกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมทางด้านการดำรงชีวิตและการท่องเที่ยว โดยใช้หลักบริหารจัดการและส่วนประสมทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ส่วนที่ 2 การบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนัก ระยะยาวของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการ และรูปแบบการบริหารจัดการของผู้ประกอบการที่นำแนวคิดการจัดการความรู้มาจากการรวมกลุ่มเครือข่ายการประชุมที่มีผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเข้าร่วมประชุมและส่วนที่ 3 การบริหารจัดการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยหน่วยงานหลักที่สำคัญ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ และการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการประสานงาน ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และการกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว

ในระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของผู้ประกอบการและการบริการให้แก่
นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น

คณิงภรณ์ วงเวียน (2555, หน้า 9 – 10) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง พบว่า
องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็น
การท่องเที่ยวที่มีอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและ
มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบ
นิเวศ 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อไม่มีผลกระทบต่อ
สิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการ
สิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ
เป็นการท่องเที่ยวแบบสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษา
เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ และ 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม
เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์
ทั้งในด้านการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการรับผิดชอบต่อ
เพื่อย้อนกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับ
ชุมชน ภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและปทััญญา
สิงห์คราม (2557, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่ประวัติศาสตร์พันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ปัจจัย
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ 5 ประการ เช่น 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2) การสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น 3) การสร้างคุณค่าใหม่ 4) การสร้างการเรียนรู้ร่วมกับ
ชุมชนและ 5) การเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศได้เสนอองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ไว้เช่น Felici Gobba Shinnam (2010, Abstract) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเข้มแข็ง :
ความตระหนักรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความยั่งยืนในคอสตาริกา (Activist Tourism:
Perceptions on Ecotourism and Sustainability in Costa Rica)” พบว่า การตอบกลับ
ที่เพิ่มขึ้นจากคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติและผลกระทบของการท่องเที่ยว
ส่วนใหญ่ รูปแบบทางเลือกของการท่องเที่ยวที่ปรากฏ ซึ่งนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อ
สังคมของประชาชนและพื้นที่การท่องเที่ยวหนึ่งในทางเลือกนั้นคือ การท่องเที่ยวเข้มแข็ง

ที่แสวงหาโอกาสเพื่อการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น การมองหาความถูกต้องในการข้ามผ่านวัฒนธรรม การกระตุ้นการปฏิบัติที่มีความหมายในการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว โดยการศึกษาวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ทางเลือก ด้านการท่องเที่ยวที่ตั้งเดิมกับความเจริญเติบโตอย่างกว้างขวางของความเคลื่อนไหวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเพิ่มความเกี่ยวข้องขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในด้านเกณฑ์การทำหน้าที่ในการท่องเที่ยว โดยการสำรวจพื้นฐานของชุมชน การปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว การสนับสนุนโปรแกรมการท่องเที่ยวตามสภาพจริงจากพื้นฐานความเปลี่ยนแปลงโลกที่ซานฟรานซิสโก องค์กร สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความถูกต้องด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นที่การท่องเที่ยวแบบเปลี่ยนแปลงโลก (Global Exchange Tour)

ในพื้นที่ทางทะเลคาร์เบียนของคออสตาริกาในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ศึกษาถึงการเผชิญหน้าทางการท่องเที่ยวระหว่างคณะผู้แทนการท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยวท้องถิ่น รวมทั้งผู้แทนของครอบครัวชาวคออสตาริกาและองค์กรในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งทางประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยคออสตาริกามีทัศนียภาพที่สวยงามเป็นแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ และป่าไม้มากมาย ทำให้เป็นจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของชุมชนในประเทศ ดังนั้นการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมจาก 4 ภาคส่วนทางการท่องเที่ยวคือ องค์กรเปลี่ยนแปลงโลก (Global Exchange Organization) คณะผู้แทนการท่องเที่ยว ผู้นำการท่องเที่ยวคออสตาริกาและผู้นำชุมชนของท้องถิ่นและองค์กรที่เสนอการท่องเที่ยวแบบเผชิญหน้าซึ่งการศึกษานี้ช่วยให้โอกาสกับคออสตาริกาในภายหน้าเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความเข้าใจที่ดีขึ้นในการกระตุ้นประสบการณ์และการแปรสภาพที่เป็นไปได้ของคณะผู้แทนการท่องเที่ยวในการส่งเสริมการเพิ่มทุนและการเรียนรู้ ทางสังคมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวทางเลือกต่อไป

Catherin Jane Bull (1991, Abstract) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ควบคุมของออสเตรเลีย : ยุทธศาสตร์การวางแผนทางกายภาพและสาธารณสุขูปโภค (Sustainable Tourism in Remote Australia: Strategies for Physical Planning and Infrastructure)” ได้ศึกษาการท่องเที่ยวและความยั่งยืนที่เกี่ยวกับการวางแผนทางกายภาพและสาธารณสุขูปโภคในอุทยานแห่งชาติ พบว่า พื้นที่ควบคุมของออสเตรเลียด้านการท่องเที่ยวมีสิ่งดึงดูดใจด้านกิจกรรมของนักท่องเที่ยว เพราะมี

คุณลักษณะที่แตกต่าง มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์กว้างใหญ่ ว่างเปล่า วัฒนธรรมเก่าแก่ และมีอยู่จริงธรรมชาติแบบผจญภัยและเส้นทางที่ไม่ราบเรียบ การขาดแคลนความรู้ที่เป็นทางการ ความจำกัดและไม่มั่นคงของประชากร ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับเส้นทางตลาดของธุรกิจและการท่องเที่ยวในพื้นที่ ด้วยการวางแผนลักษณะพื้นที่ควบคุมในรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และนำไปสู่รากฐานการท่องเที่ยวแบบค้นพบประสบการณ์ การสำรวจและ การศึกษาที่เหมาะสม โดยการวิจัยนี้ได้ประเมินรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนด้วยการ เชื่อมโยงหลักเกณฑ์องค์ประกอบดังนี้ คือ 1) การดูแลสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) การใช้เพื่อประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม 3) กระบวนการควบคุมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมด้วยการวางแผนทางกายภาพและการวางระบบสาธารณูปโภค ในพื้นที่เกาะเบอร์ดาร์รา เกาะลิซาร์ด และอุลูรูหรือยูลารรา ในช่วงเวลาการใช้และการพัฒนา โดยการดูแลวัดที่การควบคุมการใช้เครื่องจักรและการฝ่าฝืนระเบียบในการบุกรุก การกัดเซาะและผลกระทบต่อ การไต่ยีนและการเห็นนำไปสู่การควบคุมการฝ่าฝืน ซึ่งจะถูกใช้ขัดกับเหตุผลด้านสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว โดยสิ่งที่ปรากฏ คือ ทีมงานด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่บริการและเครือข่ายจะส่งผลกระทบในภาพลบ

ส่วนการวัดโดยใช้ข้อกำหนดด้านการส่งเสริมประสบการณ์ด้าน สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การขาดการถ่ายทอด ความเป็นไปได้ในการค้นหาหรือปฏิบัติย้อนกลับ และข้อจำกัดในการเลือก ประสบการณ์ในพื้นที่ที่เป็นจุดด้อย รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่แปลกแยกจากจุดเด่นในสิ่ง ดึงดูดใจที่ทำให้เป็นปัญหา ประเด็นเหล่านี้เชื่อมโยงกับพื้นฐานความรู้และฝ่ายบริหารด้านการดูแล และการใช้ประโยชน์ซึ่งบ่งชี้ถึงความจำเป็นในการลงทุนและกระบวนการของแหล่งประเมินค่า ผู้ประสานการจัดการวางแผนและความชัดเจนของเป้าหมายที่เป็นประสบการณ์ตามมาด้วยการค้นหายุทธศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จในการสนับสนุนและความยั่งยืนของพื้นที่

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีกลยุทธ์ในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว 2) ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ชุมชนเข้มแข็งมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน 4) ส่งเสริมการให้บริการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 5) การกระจาย

รายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน 6) การรักษา พัฒนาและปรับปรุงทรัพยากรการท่องเที่ยว
ของชุมชน 7) การพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน และ 8) การสร้างพัฒนา
และปรับปรุงกลไกเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน 9) การบริหารจัดการท่องเที่ยว
แบบบูรณาการ 10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
และ 11) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่
ประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร